

УДК 94 (728)

Ю. Чаїнський, канд. іст. наук, асп.
Варшавський університет, Варшава

В ПОШУКУ СОЮЗНИКІВ: БЛИЗЬКИЙ СХІД В ПОЛЬСЬКИХ АНТИРАДЯНСЬКИХ ПЛАНАХ УПРОДОВЖ ПОЛЬСЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1920–1921 рр.

Стаття присвячена дослідженню польської зовнішньої політики на Близькому Сході під час польсько-радянської війни 1920 – 1921 рр. Зокрема, дослідження показує спроби оточення Ю. Пілсудського знайти союзника на Близькому Сході для боротьби з комунізмом – новою формою російського імперіалізму. Стаття також дає зрозуміти, як плани відновлення Великої Греції і Великої Вірменії, а також Блискуча Порта в Константинополі і турецький національно-визвольний рух на чолі з Мустафою Кемаль-пашею в Анатолії були пов'язані з антирадянськими планами Польщі після Першої світової війни.

Ключові слова: Юзеф Пілсудський, Мустафа Кемаль-паша, Польща, Туреччина, Близький Схід, більшовики.

11 листопада 1918 р. між союзниками по Антанті і Німеччиною було підписано перемир'я, яке фактично означало закінчення найбільш масштабної на той момент війни в історії людства. Головні проблеми, які опинились на порядку денному країн-переможниць та їх союзників на Паризькій мирній конференції, умовно можна віднести до двох груп: 1) Проблеми міжнародних протиріч, які були пов'язані зі зникненням старих та появою нових суб'єктів міжнародних відносин; 2) Питання соціальних протиріч, як наслідок, за великим рахунком, більшовицького перевороту 1917 р. в Росії, який призвів до надмірної радикалізації міжнародних відносин і породив небезпеку розповсюдження комунізму в Європу.

Одним з найбільш складних питань повоєнної Європи, вирішення якого безпосередньо стосувалось цих двох груп, була проблема відновлення Польської державності, а саме визначення та гарантування недоторканості польських кордонів після 123 років відсутності Польщі як суб'єкта міжнародних відносин на політичній карті Європи. У час проголошення незалежності Польської республіки, яке символічно теж припало на 11 листопада 1918 р., Варшава знаходилась у стані взаємних територіальних претензій з усіма своїми сусідами, окрім Румунії і Латвії.

На відміну від перебігу вирішення питання кордонів на заході, півдні і півночі, ситуація із встановленням східного кордону Польщі була значно складнішою. Це пояснювалось нерозв'язаністю російського питання, яке, з одного боку, сковувало дії великих держав, східна політика яких могла бути діаметрально протилежною, в залежності від того, хто прийде в Росії до влади – більшовики чи контрреволюціонери. З іншого ж боку, нестабільна ситуація в регіоні давала Польщі можливість скористатись наявністю "радянського фактору" для територіальної експансії на схід під виглядом розширення санітарної зони навколо більшовицької Росії.

Серед існуючих сценаріїв польської еліти щодо розв'язання питання східних кордонів Польщі ключове місце займали дві концепції: інкорпоративна – Романа Дмовського, а також різні варіанти федеративної концепції Юзефа Пілсудського. Проте, обидва проекти, загалом, мали єдину мету – приєднати до Польщі Східну Галичину, Холмщину, Підляшся, Полісся, Волинь, значну частину литовських та білоруських земель, та відрізнялись лише методами її досягнення. Можна погодитись із Л. Зашкільняком, що значний вплив на погляди польської еліти щодо майбутніх кордонів держави, особливо на східній ділянці, справила великодержавна традиція, яка тягнулась від часів шляхетської Речі Посполитої та передбачала приєднання до неї територій із переважно непольським населенням [2, с. 457].

Ключова ж відмінність між поглядами Дмовського і Пілсудського, як двох провідних польських політичних діячів того часу, стосувалась проблеми забезпечення

міжнародних гарантій державного існування Польщі. У той час як Дмовський, будучи лідером національних демократів, котрі становили більшість у Сеймі упродовж 1919-1926 рр., виступав за дружні стосунки з Росією проти Німеччини, головною метою Пілсудського як голови держави була геополітична перебудова Східної Європи, яка дала б змогу протистояти імперській агресії з боку Росії як основної небезпеки для Польщі.

Саме ж перетворення Росії на головного ворога незалежної Польщі та пов'язана з цим ідея розбиття "єдиної і неділимної Росії" на самостійні держави мала вже майже двохвікову традицію в польській політичній думці. Зрештою, антинаціональні і централістичні тенденції більшовиків, які чітко проявились в ході їхньої боротьби проти повсталих на уламках Російської імперії низки незалежних державних утворень, повинні були розвіяти будь-які ілюзії щодо зникнення російської імперської небезпеки разом із падінням самої імперії. На думку одного із близьких співробітників Пілсудського, Романа Кнолля: "в разі змоги радянської влади здолати сепаратизм націоналістичної буржуазії народів Росії, [...] більшовизм може стати підвалиною для відбудови поваленої імперії, а чорна хмара не зникла зі східного горизонту Європи" [4, с. 26-29, 33].

Разом із тим, меморіал Юзефа Пілсудського до японського уряду у 1904 р. [14], в якому вперше у ХХ столітті було озвучено ідею польських визвольних змагань як єдину можливість нівелювати загрозу з боку Росії шляхом розбиття її на національні одиниці, вже тоді засвідчив розуміння майбутнім головою Польської держави необхідності пошуку союзників в цьому питанні на міжнародній арені.

Поряд із Францією і Англією як провідними державами на континенті після 1918 р., а також державними утвореннями, які повстали на руїнах Російської імперії, з якими поляки мали спільний життєвий інтерес у протидії відновленню російського імперіалізму, значну увагу в пошуку союзників для спільних протидій російській загрозі Пілсудський та його однодумці приділяли державам, які ще перед 1918 р. мали спільні кордони з Російською імперією. Згідно з припущеннями поляків, їх представники теж повинні були розділяти антиросійські плани Польщі з огляду на гарантування власної безпеки перед амбіціями грізного у минулому сусіда, так і можливість скористатись слабкістю Росії, аби посилитись за її рахунок. На думку польських політиків, одним із таких потенційно важливих напрямків пошуку союзників серед суміжних з колишньою Російською імперією держав став регіон Близького Сходу, зокрема Османська імперія.

Головними передумовами припущення поляків, про при поразку Туреччини у війні і гостру внутрішню та зовнішню кризу, в якій опинилась країна, було: стратегічне геополітичне розташування Туреччини поряд із Росією; історичний та етнічний зв'язок Туреччини з му-

сультманськими народами Кавказу, Середньої Азії і кримськими татарами, які знаходились під пануванням Російської імперії і покладались на підтримку Портою їх національних рухів; сподівання на традиції історичного турецько-російського протистояння; надії на використання традиції прихильного ставлення Туреччини до Речі Посполитої у XVIII столітті і антиросійських польських емігрантів у XIX столітті. Серйозність цих припущень мала підтвердити й спроба молодотурків у 1918 р. реалізувати ідею пантюркізму на Кавказі.

Зацікавлення поляками Близьким Сходом виникло не тільки з огляду на його стратегічне значення в контексті антиросійських планів. В одному із перших документів, який розкриває погляди Польщі на регіон Близького Сходу, меморіалі МЗС до Польського Національного Комітету в Парижі від 4 березня 1919 р., йшлося: *"Справа Близького Сходу [...] абсорбує від давнього часу увагу МЗС. Велика світова війна породила на цьому Сході цілу низку дуже актуальних питань, які вимагають якнайшвидшої і енергійної інтервенції зі сторони Польської держави. Йдеться, зокрема, про: 1) забезпечення інтересів польських підданих, які там перебувають; 2) укладення торгівельних стосунків з Близьким Сходом"* [11, с. 64].

Утім, будь-які політичні чи економічні кроки Польщі на Близькому Сході у час реалізації плану великих держав та їх союзників щодо розподілу Османської імперії без схвалення держав Антанти були неможливими. В листі Польського Національного Комітету в Парижі до МЗС Польщі від 9 червня 1919 р. зазначалося: *"Згідно даних, якими ми володіємо акредитація польського посла в Константинополі до часу укладення мирного договору була б негативно зустрінуто Коаліцією"* [10, с. 55]. У зв'язку з цим, Варшава була змушена пристосуватись до наявної кон'юнктури і призначити свого представника в Туреччину – Вітольда Йодко-Наркевича – з найбільш дипломатично зручним на той момент титулом *"Делегата Польського Уряду при Високій Порті Оттоманській"* [8, с. 4]. Крім того, ідея розбиття "сильної" Росії суперечила геополітичним інтересам Лондона і Парижа, які продовжували робити ставку на різні варіанти існування Росії як елемента створення рівноваги в Європі [3, с. 54-63]. Реалізація права націй на самовизначення на території колишньої Російської імперії, зокрема у Туркестані, не відповідала інтересам Англії й з огляду на можливий негативний вплив цього процесу на національно-визвольний рух у Британській Індії.

Суттєвою перешкодою щодо залучення Туреччини в антирадянські плани була й активізація більшовиків на Сході. На думку історика Р. Пайпса, В.І. Ленін виходив з розуміння, що капіталістичні країни не зможуть вижити без дешевої сировини і додаткових ринків збуту колоній. Тому, завоювання колоніями повинно було завдати удару по основах капіталізму [15, с. 211-212]. Втім, головною перешкодою для встановлення комуністичної влади на Сході була слабкість місцевого робітничого класу. У зв'язку з цим, Ленін просив Комінтерн прийняти таку програму для колоній, за якою: колонії можуть оминати фазу капіталізму і перейти безпосередньо від "феодалізму" до "соціалізму"; комуністи на місцях повинні укласти союз із "буржуазними націоналістами" проти імперіалістів. Реальність такої програми мали довести події 1920 р., коли відбулись перші спроби укладення союзу між російськими комуністами і турецьким національно-визвольним рухом на чолі з Мустафою Кемаль-пашою проти іноземної інтервенції.

З іншого ж боку, наявні польські архівні документи вказують на те, що Варшава, з огляду на слабкість турецького султана як ймовірного контр-партнера у справі

спільних дій проти більшовиків і зважаючи на успішний наступ союзників Антанти в Малій Азії і Анатолії на позиції турецьких військ, в 1919-1920 рр. почала все більше уваги звертати на альтернативні Туреччині сили на Близькому Сході. Тут йдеться про зацікавлення поляків до створення під егідою Антанти сильної вірменської держави, яка могла б стати опорою для інших антибільшовицьких держав на Кавказі та утворень на півдні Росії. По-друге, Варшава почала усвідомлювати, що в разі перемоги греків у війні з турками і створення "великої" Греції, саме вона могла б стати на перешкоді просуванню більшовиків на Сході.

Спільну польсько-грецьку позицію стосовно Росії чітко підтвердили події польсько-радянської війни, яка офіційно розпочалась 25 квітня 1920 р., хоча військові дії між двома сторонами тривали фактично від зими 1919 р. Зокрема, польський посол в Афінах інформував МЗС, що ослаблення Росії відповідає інтересам Греції, а порозуміння більшовицької Росії з ісламом є згубою для Греції. Тому, в нинішній грецько-турецькій війні Польща, яка бореться з Росією, за збігом обставин стала союзницею Греції [7, с. 1].

Натомість, за відсутності союзників у Мустафи Кемалю у боротьбі проти Заходу, так само, як у більшовиків, залишався один вихід із ситуації – укладення спільного союзу. Швидше за збігом обставин, але вже на наступний день після початку польсько-радянської війни, 26 квітня 1920 р. Кемаль-паша запропонував Москві співпрацю проти "імперіалістів", яка відкрила, за оцінкою дослідників, найбільш дружній період російсько-турецьких відносин за всю його історію, який формально тривав до 1945 р. Ставлення Кемалю до Польщі та її війни з більшовиками у період посилення атак з боку греків не міг бути іншим, ніж сподівання на якнайшвидше закінчення польсько-радянської війни на користь останньої, що дозволило б туркам розраховувати на більшу військову і технічну допомогу Москви. Здавалось, Кемаль-паша не сумнівався влітку 1920 р. в успіху більшовиків. Про це свідчить його висловлювання, надруковане в британському *"Морнінг Пост"* від 20 липня 1920 р.: *"Коли більшовики переможуть Польщу, підуть до Румунії, румуни на наш заклик оголосять загальний страйк і болгарі також приєднаються до нас. Наші війська стоять на захисті нашої свободи, звільнять нашу столицю з британських рук"* [13]. Жодним чином на позицію Кемалю стосовно польсько-радянської війни не міг вплинути й факт звернення 17 травня 1920 р. лідера кримсько-татарського народу Джафера Сейдахмета до секретаріату Ліги Націй із проханням передати кримських татарів, спорідненого з турками народу, під опіку Ліги Народів і мандат Польщі [6, с. 153].

Попри це, польська дипломатична делегація при Високій Порті не вважала партію по залученню Анкари на свій бік остаточно програною. Підтвердження таких намірів Варшави міститься у рапорті польського представництва в Константинополі до МЗС від 2 липня 1920 р. Автор звіту, зокрема, зазначає, що встановив контакт із провідними турецькими націоналістами, більшість з яких після окупації Антатою Стамбула і початку переслідування турецьких націоналістів з березня-квітня 1920 р. була змушена втекти до Мустафи Кемалю в Анатолію. Єдиний спосіб підтримки контакту з цим рухом, на думку автора звіту, полягав у відправленні надійної людини до Анкари [5, с. 16].

Варшава розуміла, що єдиною альтернативою союзу з Москвою для Анкари було її повне порозуміння із Заходом. Симптоми такого зближення, на щастя для пілсудчиків, почали проявлятися після жовтня 1920 р., що було пов'язано із кардинальними стратегічними змі-

нами в регіоні як наслідку польсько-радянської і грецько-турецької воєн. Так, після підписання преліминарного польсько-радянського миру 12 жовтня 1920 р. в Ризі, який звільнив руки Москві, дозволив більшовикам розбити залишки білого руху з Петром Врангелем в Криму в листопаді 1920 р. та активізувати свою кавказьку і близькосхідну політику, Кемаль, здається, почав розуміти всю небезпеку з боку більшовиків. Реакцією Кемалья на посилення більшовиків у регіоні та активізацію комуністів в Анатолії стало вбивство на початку 1921 р. за нез'ясованих обставин лідера турецьких комуністів Мустафи Субхі. Стосунки Москви і Анкари почали ускладнювати й протилежні плани щодо вірменського питання та Аджарії, а також компрометація більшовиків перед мусульманським світом своїм терором в Туркестані, Азербайджані і Дагестані.

Для Москви не була таємницею хиткість дружби з Анкарою. В телеграмі народного комісара закордонних справ РСФСР Г. Чічеріна до представника РСФСР в Грузії А.Л. Шейнмана зазначалось: "По усім даним, наш престиж серед мас Туреччини настільки великий, що праве крило кемалістів не могло б сьогодні різко повернути політику проти нас [...]. Надто багато причин це продовжують їх штовхати до дружби з нами" [1, с. 374]. На випадок зміни курсу Анкари Москва мала запасний варіант із Юніоністичною партією Ісмаїла Енвера-паши, одного з колишніх лідерів молодотурків і прихильника ідеї пантюркізму, який на початку 1920 р. прибув до Москви і почав агітувати за необхідність об'єднання більшовизму та ісламізму проти Заходу.

Ревізії зазнала й позиція держав Антанти в стосунку до Анкари. Це було пов'язано: із падінням грецького уряду на чолі з Елефтеріосом Венізелосом у листопаді 1920 р., який виступав за створення "Великої Греції"; із поразкою Врангеля, що змусила Францію переглянути свою позицію щодо елементу рівноваги у Східній Європі на користь Польщі і пошуку інших союзників проти більшовиків; із падінням Вірменії, яке мало викликати ще більше занепокоєння Заходу перед планами більшовиків. Все це перетворювало рух Мустафи Кемалья на єдину силу, здатну стримати більшовиків на Сході.

Тому, рішення паризької конференції від 25 січня 1921 р. запросити Грецію і два турецьких уряди – султана і уряд Мустафи Кемалья на конференцію в Лондон (лютий-березень 1921 р.) – було не тільки першим прихильним актом Антанти до уряду Анкари і його фактичним визнанням де-факто, але й появою сподівань Варшави на позитивну для неї зміну конфігурації сил на Близькому Сході. Сама ж Польща, згідно із 2 пунктом преліминарного ризького договору, зобов'язувалась не підтримувати військових дій, спрямованих проти радянської сторони. Не маючи, однак, підстав вірити мирним намірам більшовиків, МЗС Польщі в інструкції своїм дипломатичним представникам від 19 жовтня 1920 р. наказувало й далі підтримувати ворожі Радянській Росії сили [12, с. 463-464]. Головним же кроком, який міг перетворити Туреччину на союзницю Польщі, на думку В. Йодко-Наркевича, була зміна нератифікованого, кабального для турків, Севрського договору від 10 серпня 1920 р. [9, с. 24].

Вступивши у переговори із Антантою, Кемаль, між тим, не поспішав поривати з більшовиками. Підтвердженням цього стала радянсько-турецька конференція в Москві, яка розпочала роботу 27 лютого 1921 р. Участь Анкари одночасно в лондонській і московській конференціях найкраще характеризувала її стосунки до Заходу і Росії. Прагнучи миру з Антантою, але не довіряючи їй, Кемаль не міг зірвати відносин з єдиним своїм союзником. Тому, попри всю складність відносин з

більшовиками і спроби Антанти використати конференцію в Лондоні, аби посварити Анкару з Москвою, відсутність поступок Англії і Греції щодо ключової вимоги Кемалья – створення Турецької держави на етнічних турецьких землях зберегли радянсько-турецький союз.

Наступний місяць перетворився на бенедікт радянської дипломатії. 16 березня 1921 р. було підписано договір з Туреччиною про дружбу і братерство; 16 березня – торгівельна угода з Лондоном, яка, окрім першого фактичного визнання провідною державою Заходу комуністичної влади в Росії, давала більшовикам змогу, під прикриттям радянської торговельної місії в Константинополі, активізувати свою пропаганду і розвідувальну роботу в Туреччині; 18 березня був підписаний ризький мирний договір з Польщею, який де-юре закінчував польсько-радянську війну.

Таким чином, польська влада в особі Юзефа Пілсудського та його однодумців з МЗС та Генерального Штабу Польщі уважно стежили за розвитком воєнних дій між турецьким народом і грецькими та вірменськими союзниками Антанти на Близькому Сході, розглядаючи цей регіон, незалежно, за великим рахунком, від того хто перемаже у цьому протистоянні, як потенційно важливий антиросійський фронт. Розвиток воєнних дій на користь визвольного руху на чолі із Мустафою Кемалпашою, разом із наведеними вище припущеннями на користь укладення польсько-турецької співпраці щодо протидії російському імперіалізму, активізували намагання польської сторони в напрямку політичного зближення з урядом Анкари. Втім, у час боротьби польського і турецького народів за своє державне існування, успішність якої для одних залежала від поразки більшовиків, а для інших – від їх підтримки, Польща і Туреччина (Анкара) опинились по різні сторони польсько-радянської війни. Незважаючи на те, що Москві вдалося завдяки підписанню угод з Анкарою, Варшавою і Лондоном створити сприятливі передумови протистояння міжнародним спробам організувати будь-яку антирадянську кампанію, попри невирішеність кавказького питання, кроки Франції та Італії по зближенню з Анкарою, а також відсутність єдності кемалістів до більшовиків, все ж у польських антирадянських кіл залишалось сподівання на можливість втягнення Туреччини в свої антибільшовицькі плани.

Список використаних джерел

1. Документи внешней политики СССР : в 24 т./ [ред. Громыко А. А.]. – М.: Госполитиздат, 1957–1962. – Т. 3: (1 июля 1920 г. – 18 марта 1921 г.). – 1959. – 702 с.
2. Зашкільняк Л. О. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.
3. Чайніський Ю. О. Позиція Англії і Франції щодо союзу Пилсудського-Петлюри проти більшовиків / Ю. О. Чайніський // Гілея (науковий вісник) : Збірник наукових праць. – К.: ВІП УАН, 2010. – Вип. 33. – С. 54–63.
4. Archiwum Akt Nowych (далі – AAN), Akta Romana Knolla, sygn. 1. Notatka R. Knolla w sprawie rosyjskiej z 26 kwietnia 1918 r., k. 26–29, 33.
5. AAN, Ambasada RP w Londynie (далі – ARL), sygn. 89. Wyciąg z raportu politycznego Poselstwa RP w Konstancynopolu do MSZ z 2 lipca 1920 r. w sprawie nacjonalistów tureckich, k. 16.
6. AAN, ARL, sygn. 169. Kopia depeszy pana Djafera Seydameta do Sekteriatu Ligi Narodów, Jamesa Eric Drummond, Sekretarza Generalny Ligi Narodów, z 17 maja 1920 r. w sprawie prośby przekazania Tatarów Krymskich pod opiekę Ligi Narodów i mandat Polski, k. 153.
7. AAN, ARL, sygn. 332. Wyciąg z raportu politycznego Poselstwa Polskiego w Atenach do Ministra Spraw Zagranicznych z 1920 r. w sprawie stosunków polsko-greckich, k. 1.
8. AAN, ARL, sygn. 1218. Minister Spraw Zagranicznych do Poselstwa RP w Londynie z 24 września 1919 r., k. 4.
9. AAN, Ambasada RP w Paryżu, sygn. 6. Odpis raportu Nr. 431/21/T. Delegata Polski przy Wysokiej Porcie W. Jodki do Departamentu Politycznego MSZ z 21 stycznia 1921 r. w sprawie stanu dzisiejszej Turcji i Bliskiego Wschodu, k. 24.
10. AAN, Komitet Narodowy Polski, sygn. 96. List Sekretariatu Generalnego KNP w Paryżu do MSZ Polski w Warszawie z 9 czerwca 1919 r., k. 55.

11. AAN, Komitet Narodowy Polski, sygn. 170. Memoriał MSZ w Warszawie do KNP w Paryżu z 4 marca 1919 r. w sprawie miejsca Bliskiego Wschodu w polskiej polityce s. 64.

12. Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich : w 9 t. / [red. N. Gąsiorowska-Grabowska]. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1961. – T. II: (listopad 1918 – kwiecień 1920). – 1961. – 889 s.

13. "Morning Post", 20 lipca 1920. [Electronic resource] – Mode of access: http://pl.wikiquote.org/wiki/Mustafa_Kemal_Ataturk. – Назва з екрану.

14. Piłsudski J. Pisma zbiorowe : w 10 t. / J. Piłsudski. – Warszawa: Instytut J. Piłsudskiego, 1937. – T. 2. – 1937.

15. Pipes R. Rosja bolszewików / Richard Pipes. – Warszawa : Magnum, 2005. – 618 p.

Надійшла до редколегії 08.09.14

Ю. Чаинский, канд. ист. наук, асп.
Варшавский университет, Варшава, Польша

В ПОИСКАХ СОЮЗНИКОВ: БЛИЖНИЙ ВОСТОК В ПОЛЬСКИХ АНТИСОВЕТСКИХ ПЛАНАХ В ПЕРИОД ПОЛЬСКО-СОВЕТСКОЙ ВОЙНЫ 1920–1921 гг.

Статья посвящена исследованию польской внешней политики на Ближнем Востоке во время польско-советской войны 1920–1921 гг. В частности, исследование показывает попытки окружения Ю. Пилсудского найти союзника на Ближнем Востоке для борьбы с коммунизмом – новой формой российского империализма. Статья также дает понять, как планы воссоздания Великой Греции и Великой Армении, а также Блистательная Порта в Константинополе и турецкое национально-освободительное движение во главе с Мустафой Кемаль-пашой в Анатолии были связаны с антисоветскими планами Польши после Первой мировой войны.

Ключевые слова: Юзеф Пилсудский, Мустафа Кемаль-паша, Польша, Турция, Ближний Восток, большевики.

I. Chainskiy, PhD Stud.
University of Warsaw, Warsaw, Poland

LOOKING FOR ALLIES:

MIDDLE EAST IN POLISH ANTI-SOVIET PLANS DURING THE POLISH-SOVIET WAR IN 1920–1921

The research is devoted to exploring Polish foreign policy in the Near East region during the Polish-Soviet War of 1920-1921. In particular, the article explores how Joseph Piłsudski's circles attempt to find an ally in the Near East for collaboration in resisting communism as a new form of Russian imperialism. This work also seeks to understand how a plan of a restoration of a Greater Greece and a Greater Armenia, as well as the Sublime Porte in Constantinople, and Turkish national liberation movement led by Mustafa Kemal Pasha in Anatolia were connected to Poland's anti-Soviet plans after the World War I.

Key words: Joseph Piłsudski, Mustafa Kemal Pasha, Poland, Turkey, Near East, bolsheviks.

УДК 94(477)“179/1917”+344.15(094.5)+355.211.2(477.8)

Н. Шумінська, асп.
Національний університет "Львівська політехніка", Львів

ПРАВОВА СПАДЩИНА АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ: ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ВІЙСЬКОВИЙ ОБОВ'ЯЗОК ЗУНР

У результаті розпаду Австро-Угорської монархії на території її східного прикордоння утворилася Західно-Українська Народна Республіка. Актуальним залишається дослідження використання досвіду австрійського командування у правовому регулюванні військового будівництва ЗУНР. У статті подано основні положення закону про військовий обов'язок в Австро-Угорській монархії та закону про загальний обов'язок військової служби громадян ЗУНР. Здійснено порівняння цих двох актів. Простежено реалізацію закону від 13 листопада 1918 р. у різних повітах української держави. Акцентовано увагу на відсутність подальших розпоряджень для належного виконання мобілізації.

Ключові слова: Австро-угорська монархія, австрійська армія, закон, розпорядження, військовий обов'язок, призив, мобілізація, призовна комісія.

Перша світова війна спричинила розпад чотирьох імперій: Австро-Угорської, Німецької, Османської і Російської. Зокрема, у результаті розпаду Австро-Угорської монархії на території її східного прикордоння утворилася Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР). Серед найголовніших завдань, які постали перед новоутвореною українською державою була організація її збройних сил. Творення перших військових частин стало можливим завдяки військовій спадщині Австро-Угорщини. Адже на території ЗУНР залишилися військові полки, команди та формації бувшої імперії, які стали ядром для утворення українських збройних сил. Крім того, військова та цивільна влада ЗУНР у законотворчій діяльності неодноразово використовувала досвід австрійського командування.

9 листопада 1918 року створено Державний Секретаріат Військових Справ (ДСВС) – українське міністерство військових справ на чолі з полковником Дмитром Вітовським. На нього покладено організацію українського війська та заплілля, мобілізацію новобранців та їх вишкіл. З утворенням ДСВС формування військових підрозділів, які згодом переросли в Галицьку армію набуло регулярного та упорядкованого характеру.

13 листопада 1918 року став знаковим днем у становленні молодой української армії. Саме цього дня Українська Національна Рада опублікувала закон про загальний обов'язок військової служби громадян ЗУНР, на основі якого ДСВС видав розпорядження про військово-територіальний поділ ЗУНР, організаційну схему Галицької армії та мобілізацію.

Одним з цих розпоряджень оголошено про демобілізацію всіх команд, військових урядів, формацій бувшої Австро-Угорської монархії, що знаходяться на території ЗУНР. На нашу думку, це розпорядження мало більше теоретичний характер, адже на практиці демобілізація відбулася на теренах Східної Галичини ще в перших днях листопада під час та відразу після повстання.

Цього ж дня видано розпорядження про військову організацію ЗУНР. Ним територію поділено на три військові області – Львів, Тернопіль та Станіславів, кожна з яких складалася з чотирьох військових округів, тобто загалом дванадцять військових округів. На чолі кожного округу поставлено військового окружного коменданта, який є найвищою військовою владою в даному окрузі. До його обов'язків входило формування із демобілізованих українських частин бувшої австрійської армії нових бойових відділів та розподіл змобілізованих військових сил в окрузі.